

**ІV. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС.
ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС.
ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

УДК 347.965.2

Владишевська Вікторія Вікторівна
асистент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету
«Одеська юридична академія»

**ЩОДО ВИМОГ ДО ОСОБИ, ЯКА ПРЕТЕНДУЄ НА
ЗАНЯТТЯ АДВОКАТСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У КРАЇНАХ
ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ**

Право на отримання професійної правничої допомоги є невід'ємним та гарантованим Конституцією України правом кожної особи. Покладаючи обов'язок щодо надання правничої допомоги на професійній основі на адвокатів, законодавець встановив і кваліфікаційні вимоги до особи, яка претендує на заняття адвокатською діяльністю.

Дослідження питання щодо порядку набуття права на заняття адвокатською діяльністю, сутності вимог до особи, яка претендує на отримання статусу адвоката, завжди повинно здійснюватись у порівнянні з зарубіжним досвідом. Це, в свою чергу, дозволить забезпечити доступ до професії виключно особам, яким можна довірити виконання тих завдань, які покладені на інститут адвокатури – кваліфікованим, з високими моральними та особистими якостями,

Статтю присвячено комплексному дослідженню порядку набуття права на заняття адвокатською діяльністю, вимог до особи, яка претендує на отримання статусу адвоката в Україні та у країнах пострадянського простору. Проаналізовано чинне національне законодавство в частині доступу до професії адвоката та законодавство зарубіжних країн.

Метою статті є комплексне порівняльно-правове дослідження вимог до особи, яка претендує на заняття адвокатською діяльністю в Україні та в країнах пострадянського простору, виявлення загальних та відмінних умов задля внесення пропозиції щодо удосконалення законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність.

Наукового дослідження потребують питання визначення можливості законодавчого закріплення пільгових умов для певних категорій осіб, які виявили бажання отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, орієнтуючись на зарубіжний досвід.

На основі проведеного порівняльного дослідження автором надано пропозиції щодо вдосконалення законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність.

Ключові слова: адвокат, адвокатська діяльність, статус адвоката, набуття права на заняття адвокатською діяльністю, вимоги до особи, яка претендує на заняття адвокатською діяльністю.

The right to receive professional legal help is an integral and guaranteed of constitution of Ukraine right for every person. In imposing the obligation to provide legal assistance on a professional basis to lawyers, the legislator also established the qualification requirements for the person applying for a lawyer.

Providing the legal professional help is obligation of the lawyers, so the legislator has established the qualification requirements of access to advocacy.

The article is devoted to a comprehensive study of the procedure for acquiring the right to engage in advocacy, requirements for a person applying the status of a lawyer in Ukraine and in the countries of the post-Soviet area. The current national legislation regarding access to the profession of a lawyer and the legislation of foreign countries are analyzed. Based on a comparative study, the author gives suggestions for improving the legislation on advocacy in Ukraine.

The purpose of the article is a comprehensive comparative legal research of the requirements for a person applying the status of

a lawyer in Ukraine and in the countries of the post-Soviet area, to identify common and different conditions for making a proposal to improve the law on advocacy and advocacy in Ukraine.

In the framework of this research, the author has developed and provided suggestions for improving the current legislation of Ukraine on access to advocacy activity.

Key words: advocate, advocacy activity, status of advocate, acquisition of the right to engage in advocacy activities, requirements for a person, claims to engage in advocacy activities.

Постановка проблеми. Законодавство в нашій країні безперервно змінюється, у населення виникає нагальна потреба звертатись до спеціалістів за отриманням професійної правничої допомоги, право на отримання якої закріплено у стаття 59 Конституції України. Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. В контексті сказаного, питання набуття високого статусу адвоката актуальне завжди, оскільки від цього залежить реалізація права кожної особи на отримання якісної, професійної та кваліфікованої допомоги.

Стан дослідження. Питання набуття права на заняття адвокатською діяльністю було предметом досліджень багатьох вчених-правників, серед яких: С.С. Алексєєв, А.М. Бірюкова, Н.М. Бакаянова, Т.В. Варфоломєєва, В.В. Гайворонська, С.В. Гончаренко, В.В. Заборовський, О.А. Овсянникова, С.Ф. Сафулько, В.О. Святоцька, О.Д. Святоцький, М.А. Погорецький, Д.П. Фіолевський, І.Я. Фойницький, О.Г. Яновська та інші. Однак комплексного порівняльного дослідження вимог до особи, яка претендує на заняття адвокатською діяльністю у країнах пострадянського простору, здійснено не було.

Метою статті є комплексне порівняльне дослідження вимог до особи, яка претендує на заняття адвокатською діяльністю в Україні та в країнах пострадянського простору, внесення пропозиції щодо удосконалення законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до п. 5.6 Указу Президента України «Про Стратегію реформування судоустрою,

судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки» визначено основні напрями реформування інституту адвокатури, серед яких: підвищення вимог до здійснення адвокатської діяльності, зокрема посилення професійних та морально-етичних вимог до осіб, які мають намір отримати статус адвоката, та дисциплінарного контролю професії; уточнення підстав для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, удосконалення процедур складення кваліфікаційного іспиту, проходження стажування. Наразі, вимоги до особи, яка бажає отримати право на заняття адвокатською діяльністю закріплені у ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Зокрема, законодавчо передбачені наступні вимоги: наявність повної вищої юридичної освіти, володіння державною мовою, стажу роботи в галузі права не менше 2 років, успішне складення кваліфікаційного іспиту, проходження стажування (звільняються особи, які на день звернення із заявою про допуск до складення кваліфікаційного іспиту мають стаж роботи помічника адвоката не менше 1 року за останні 2 роки), складення присяги та, власне, отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

Варто зауважити, що вищезазначений порядок набуття статусу адвоката виступає однією із важливих гарантій щодо забезпечення надання кваліфікованої правничої допомоги, оскільки обмежує доступ до професії особам, теоретичний та практичний рівень яких є недостатнім. Л.Ю. Грудцина відмічає: «Встановлюючи такі високі професійні вимоги і умови для наділення особи статусом адвоката, держава тим самим гарантує будь-якій людині, яка звернулася до адвоката, реалізацію ним конституційного права на кваліфіковану юридичну допомогу» [1].

С. Сафулько, аналізуючи положення Закону України «Про адвокатуру» 1992 року, зокрема, в частині доступу до професії, справедливо відзначив, що: «адвокатура сьогодні є дуже легко доступною. Вимоги виглядають несерйозними, якщо порівнювати їх з вимогами до інших професій, наприклад, суддів, нотаріусів, слідчих або прокурорів. Ні в яке порівняння

не йдуть вони з вимогами до претендентів в адвокати в інших країнах» [2]. Він дійшов висновку, що при слабких адвокатах неможливе чесне правосуддя.

З урахуванням цього, задля вдосконалення порядку доступу до професії доцільно дослідити, наскільки ефективно це реалізується в нашій країні порівняно із зарубіжним досвідом.

Звернення до законодавства країн пострадянського простору надасть змогу найбільш повно дослідити це питання. До прикладу, в республіці Азербайджан кандидат в адвокати повинен відповідати наступним вимогам: мати вищу юридичну освіту; стаж роботи за фахом юриста не менше трьох років або ж здійснювати діяльність не менше трьох років в галузі права в наукових і педагогічних, освітніх установах; успішно скласти іспит з кваліфікації (складається з двох частин: усна співбесіда та письмовий тест); спішно пройти обов'язкове навчання. Необхідно відмітити, що для певної категорії осіб передбачений «пільговий» порядок отримання доступу до заняття адвокатською діяльністю. Зокрема, колишні адвокати (за винятком осіб, адвокатська діяльність яких припинена внаслідок застосування дисциплінарного стягнення) і судді проходять тільки співбесіду. Особи, які мають науковий ступінь доктора юридичних наук, а також колишні судді Конституційного Суду, голови судів апеляційної і касаційної інстанцій можуть стати адвокатами без проходження іспиту з кваліфікації [3].

Процедура набуття статусу адвоката в Республіці Вірменія передбачає проходження обов'язкового навчання в школі адвокатів (слухачем школи адвокатів може бути така дієздатна фізична особа, яка має ступінь кваліфікації юридичної освіти – бакалавра або дипломованого фахівця), що здійснюється в два етапи – теоретичне навчання і практичне навчання (випробувальний термін). Загальна тривалість навчання не може бути менше шести місяців. Навчання слухача, який має професійний стаж юриста не менше п'яти років, здійснюється за спрощеною процедурою, встановленою статутом школи адвокатів. Слухач може пройти випробувальний термін як у адвоката, так і в інших установах. Після закінчення навчання

слухач школи адвокатів здає єдиний іспит на отримання ліцензії адвокатської діяльності [4].

У Республіці Казахстан ліцензія на заняття адвокатською діяльністю видається претенденту в адвокати з вищою юридичною освітою після проходження стажування (строком від 6 місяців до 1 року) та атестації. Від стажування звільняються особи, які припинили повноваження судді з підстав, прямо передбачених в законі. Атестація складається з двох етапів: 1) комплексного комп'ютерного тестування на знання законодавства Республіки Казахстан і психологічної готовності претендента до здійснення адвокатської діяльності; 2) практичного завдання з аналізу обставин справи з використанням необхідних джерел [5].

Адвокатом у Республіці Білорусь може бути фізична особа, яка є громадянином Республіки Білорусь, має вищу юридичну освіту і стаж роботи за фахом не менше трьох років, пройшла стажування і здала кваліфікаційний іспит, отримала спеціальний дозвіл (ліцензію) на заняття адвокатською діяльністю та є членом територіальної колегії адвокатів. Звільняється від проходження стажування особа, яка раніше здійснювала адвокатську діяльність не менше трьох років, якщо з дня припинення адвокатської діяльності пройшло не більше п'яти років, за винятком осіб, виключених (звільнених) з колегії адвокатів з дискредитуючих обставин. По завершенні стажування адвокат-стажист здає кваліфікаційний іспит. Кваліфікаційний іспит полягає в перевірці знань з конституційного, кримінального, цивільного, житлового, сімейного, трудового та адміністративного права, кримінального, цивільного, господарського та адміністративного процесів, законодавчих актів з питань діяльності адвокатури та Правил професійної етики та складається в письмовій та усній формах. За результатами успішного складення кваліфікаційного видається ліцензія на заняття адвокатською діяльністю [6].

Досліджуючи питання доступу до професії у Грузії, слід зауважити, що в статті 10 Закону Грузії «Про адвокатську діяльність» закріплено такі вимоги до претендента в адвокати: вища юридична освіта; успішне складення кваліфікаційного

іспиту у відповідності до вищезазначеного закону, або кваліфікаційного іспиту для суддів (слуги прокурора); наявність стажу роботи в якості адвоката або стажера адвоката (мінімум 1 рік) [7].

Статус адвоката у Російській Федерації вправі отримати особа, яка має вищу юридичну освіту (отриману з освітньої програми, яка має державну акредитацію) або вчене звання з юридичної спеціальності. Вказана особа також повинна мати стаж роботи з юридичної спеціальності не менше 2-х років або пройти стажування у адвоката [8].

Доцільно відзначити, що загальними умовами вступу у професію адвоката у вище перелічених країнах є: наявність вищої освіти, стаж роботи в галузі права, проходження стажування та успішне складення кваліфікаційного іспиту. Але, проведений аналіз законодавства досліджених країн пострадянського простору в контексті доступу до професії адвоката свідчить про те, що деякі країни надають пільговий порядок набуття права на заняття адвокатською діяльністю особам, які мають науковий ступінь у галузі права (кандидатам та докторам юридичних наук).

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що позитивною є практика Республіки Азербайджан в частині звільнення від складення кваліфікаційного іспиту цієї категорії осіб. З огляду на це пропонується доповнити викласти ч.1. ст.9 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у наступній редакції: «Кваліфікаційний іспит є атестуванням особи, яка виявила бажання стати адвокатом. Від складення кваліфікаційного іспиту звільняються особи, які мають науковий ступінь доктора юридичних наук, а також особи, які працювали на посаді судді або прокурора понад 10 років». Дана пропозиція обґрунтовується тим, що вказана категорія осіб вже володіє широким колом професійних компетентностей задля успішного проходження стажування та в подальшому отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю.

Література:

1. Грудцына Л. Ю. Правовое обеспечение гарантий независимости, самоуправления и финансирования адвокатской деятельности. *Евразийская адвокатура*, 2013, выпуск 2 (3), с. 23.
2. Сафулько С. Українська адвокатура: в очікуванні вчорашнього дня. *Право України*, 2010, № 3, с. 139.
3. Про адвокатів та адвокатську діяльність: Закон Азербайджанської Республіки від 10 червня 2011 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurasian-advocacy.ru/azerbajdzhanskaaya-respublika>.
4. Про адвокатуру: Закон Республіки Вірменія від 14 грудня 2004 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.legislationline.org/download/id/7436/file/Armenia_law_advocacy_2004_ru.pdf.
5. Про адвокатську діяльність: Закон Республіки Казахстан від 4 грудня 1997 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurasian-advocacy.ru/respublika-kazakhstan/612-ob-advokatskoj-deyatelnosti>.
6. Про адвокатуру і адвокатську діяльність у Республіці Білорусь: Закон Республіки Білорусь від 30 грудня 2011 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.by/dfiles/1474252545.doc>.
7. Про адвокатську діяльність: Закон Грузії від 20 червня 2001 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurasian-advocacy.ru/gruziya/608-zakon-gruzii-ob-advokatskoj-deyatelnosti>;
8. Про адвокатську діяльність та адвокатуру в Російській Федерації: Федеральний Закон від 31.05.2002 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_36945/.